

प्रभुतरुण

वर्ष ५३

अंक ८

मुंबई

१६ मार्च, २०२०

पाने ६

किंमत रु. १

(स्थापना : तारीख २५ ऑगस्ट १९२३)

तत्त्वाचा बंदा जीव । मूर्तीला कोण विचारी?

www.prabhutarun.org

संपादिका: सुहासिनी कीर्तिकर

कार्यकारी संपादक मंडळ : मिनाक्षी जयकर, मयुरा नायक, संजना कोठारे, वैजयंती कीर्तिकर

सहाय्यक संपादक: त्वरिता दळवी, राजेश नवलकर, भक्ती शेट्टे

संपादकीय

सागरी सूर्यास्तसा...

—सुहासिनी कीर्तिकर

विश्राम बेडेकरांच्या अध्यक्षते-खाली अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन दादरच्या राजा शिवाजी विद्यालयाच्या पटांगणात भरले होते. त्यात एका संध्याकाळी 'साष्टांग नमस्कार' हे नाटक रंगले होते. कामं करणारे सगळे पत्रकार! दिग्दर्शक होते विहंग नायक. नायकेच्या भूमिकेत वसुंधरा पेंडसे अन् त्यात छोट्या चंदूची भूमिका केली होती विहंगच्या मुलाने - गुंजारवने. पत्रकारांचे नाटक असावे ही संकल्पना डॉ. बाळ भालेरावांची. त्यातूनच पुढे भालेरावांनी विहंगना नाट्यशाखेत घेतले. वेगळी, अनोखी संकल्पना राबवणे, माणसांना पारखून संस्था मोठी करणे आणि स्वतःच्या डॉक्टरी पेशाचा नाट्यसृष्टीतील असंख्यांना आधार देणे हे बाळ भालेरावांचे वैशिष्ट्यच. मी प्रभुतरुणाची कार्यकारी संपादक झाल्यावर माझे अन् विहंगचे कामासंदर्भात बोलणे व्हायचे फोनवर. एकदा भरून आलेल्या आवाजात ते मला म्हणाले होते, 'विद्युतचे उपचार डॉ. भालेरावांसारख्या जगप्रसिद्ध सर्जनने करावे; सुहासिनीबाई कुठं फेडू हे ऋण?' असे डॉक्टरांचे ऋण तर माझ्यावरही होतेच. माझ्या वहिनी हिंदुजामध्ये डॉक्टरांच्याच भरवशावर दाखल झाल्या होत्या मागे. तेव्हा साहित्य संघाचे महानगर साहित्य संमेलन बोरिवलीला होते. संमेलन आटोपल्यावर घरी परतायचं; तर डॉक्टर भालेराव म्हणाले, "चला, जाता जाता तुमच्या वहिनींना बघून पुढे जाऊ." डॉक्टरी पेशाच्या सहाय्या इंद्रियामुळे म्हणा; की माझ्या वहिनींच्या जबरदस्त ईच्छाशक्तीने म्हणा; आम्ही अगदी वेळेवर पोहोचलो. त्यांच्या पोटात पाणी खूप प्रमाणात साठले होते तेव्हा. डॉ. भालेरावांनी तातडीचे उपचार

केले अन् मी त्यांची ऋणी झाले कायमची. माझ्या भावाला, डॉ. सुनीलला त्यांनी जी.एस. मेडिकल कॉलेजमध्ये शिकवलेही होते. पण मुंबई मराठी साहित्य संघातील माझ्या कामामुळे डॉ. भालेरावांशी माझा जवळचा स्नेहसंबंध आला. माझ्या मोठ्या मुलीचे - अनुराधाचे लग्न ठरलं तेव्हा त्यांनी एक कुटुंबीय असल्यासारखी जातीने चौकशी केली, काळजी घेतली माझी. त्यांच्या सौभाग्यवती डॉ. विजया (विजूताई) यादेखील त्यात सहभागी असत. अनुराधाच्या पहिल्या गरोदरपणात त्या वरचेवर फोन करून चौकशी करीत. ती बाळतीण झाली तर मला त्यांनी घरी बोलावून त्यांच्या घरचा (इंग्लंडहून आणलेला) दुधाची बाटली धुण्याचा 'स्टरलायझर' आपणून भेट दिला होता. डॉ. बाळ भालेराव यांचे दुसरे कुटुंब म्हणजे मुंबई मराठी साहित्य संघ. त्या संस्थेत काम करणारी मी. म्हणून मी जणू त्यांची कुटुंबीयच. अखिल भारतीय मराठी साहित्य महामंडळाचे पहिले विश्व साहित्य संमेलन सॅन होजेला भरले तेव्हा साहित्य संघाची एक प्रतिनिधी म्हणून त्यांनी माझी निवड केली. पहिल्या फटक्यात मला 'व्हिजा' नाकारला गेला. माझा परदेशवारीचा तो पहिलाच प्रसंग असणार होता; पण माशी शिंकली. वर्तमानपत्रांनी तर या गोष्टीचा खूपच गाजावाजा केला. डॉ. बाळ भालेरावांनी मला फोन करून पुन्हा अर्ज भरावयास सांगितले. परदेशात जाण्यासाठी लागणाऱ्या परवान्यासाठी पहिल्या वेळी मराठीत मुलाखत घेण्यात आली होती. डॉक्टर म्हणाले, "आता तुम्ही मराठीसाठी जाऊ नका. त्यांना (दुभाष्यांना) काही कळत नाही. अर्ज करण्यासाठी लागणारे पैसे मी देतो, नाहीतर साहित्य संघ देईल."

झाले की माझे काम! डॉक्टरांनी भरीस घातले नसते तर एका सुंदर अनुभवाला मी मुकले असते. गेली ४८ वर्षे मी अमराठी भाषकांना मराठी शिकवण्याचा साहित्य संघातर्फे वसा घेतला आहे. त्याबद्दलही ते म्हणत, "हे वर्ग विद्यार्थी कमी झाले तरी बंद करायचे नाहीत. एक पुण्यकार्य तुम्ही करता आहात." साहित्य संघाच्या; किंबहुना कुठल्याही संस्थेच्या कार्याला पुढे नेण्यासाठी अशी सकारात्मकता लागतेच. ती डॉक्टरांमध्ये होती.

माणसाच्या रक्तगटात 'ओनिगोटिक्' हा गट फार दुर्मिळ मानला जातो. अगदी तसेच माणसाच्या वृत्तीतही 'सकारात्मकता' हा अतिशय दुर्मिळ घटक असतो. हा दुर्मिळ घटक डॉ. बाळ भालेरावांमध्ये होता. मी 'साहित्य' त्रैमासिकाची पाच वर्षे संपादक होते. तेव्हा त्या मासिकात मी कोणते विषय घ्यावेत, विशेषांक कोणता व कसा असावा, मुद्रणाचे काम कोणाला द्यायचे... इ. बाबत त्यांची निश्चित धारणा असायची. साहित्य संघाला सुरुवातीच्या उमेदीच्या काळात ज्यांनी ज्यांनी तनमनधनाने हातभार लावला; त्यांच्या ऋणांतून अल्पसे उतराई व्हावे असे वाटायचे त्यांना. त्यानुसार या मासिकाची आखणी असायची. या उतराई व्हावे या भूमिकेतूनच स्मरण व्याख्यानमाला 'अमृत व्याख्यानमाला' झाली. नवीन सभागृह उभे राहिले ते 'अमृत नाट्यभारती सभागृह' म्हणूनच. या कृतज्ञतेपाटी भालेराव कुटुंबीयांतर्फे पंचवीस, पंचवीस हजारांचे 'यशवंत पुरस्कार' आणि 'सहचारिणी पुरस्कार' देण्यात येऊ लागले. 'वा. रा. ढवळे स्मृतिदालन' म्हणून अक्षर साहित्य दालन उभे राहिले. या दालनाची प्रमुख म्हणून माझी कामगिरी वाखाणताना ते सभेत म्हणाले होते, 'वा. रा. ढवळे स्वर्गातून बघताहेत तुझ्याकडे खुश होऊन.' कारण वाङ्मयीन परीक्षार्वर्ग घेण्याच्या निमित्ताने, चर्चासत्रांच्या निमित्ताने मी वा. रा.

ढवळेंचेच बोट धरून साहित्य संघात गेले पहिल्यांदा. त्याचा ते कौतुकाने असा उल्लेख करीत.

वा. रा. ढवळे स्मृतिदालन म्हणजे 'अक्षर साहित्य दालन' ही आगळीवेगळी संकल्पना डॉ. बाळ भालेरावांचीच. या दालनात पंधरा, सोळा प्रकाशकांच्या सहकार्याने पुस्तके मांडली आहेत. वाचकांनी यावे, पुस्तक वाचावे- हवे असल्यास विकत घ्यावे.. अशी त्यामागील त्यांची धारणा. याच दालनात महिन्याला किमान एक आणि पुढे कितीही कार्यक्रम सातत्याने होतात. अशांना या दालनाची जागा विनामूल्य उपलब्ध करून देण्यात येते. साहित्य संघात पूर्वीसारखी रसिकांची वर्दळ वाढावी म्हणून डॉ. बाळ भालेरावांचा सगळा खटाटोप. याच दालनातर्फे 'अक्षरसाहित्य' नावाची माझ्या संपादनाखाली छोटी पुस्तिकाही प्रकाशित होते. या पुस्तिकेची संकल्पना, विषयाची निवड, लेखकांची निवड पूर्णपणे डॉ. बाळ भालेराव यांचीच असायची. इतकंच नव्हे तर, पुस्तिकेसाठी मुद्रकही त्यांनीच शोधलेला आणि प्रकाशनाला लागणारा पूर्ण खर्चही तेच करायचे. याच दालनातर्फे काही छोटी पुस्तके (पॉकेट बुक्स) यावीत हीदेखील त्यांची भविष्यवेधी कल्पना. मध्यंतरी हीच कल्पना ज्योत्सना प्रकाशनाने राबवली, पण 'अक्षरदालन'च्या या उपक्रमा-नंतरच. त्यानुसार 'ज्ञानेश्वरी'चे संक्षिप्त रूप 'अमृतकण कोवळे' नावाने सौ. रेखा नार्वेकरांनी केले आणि त्याला उदंड प्रतिसाद मिळाला. तीन महिन्यात पहिली आवृत्ती संपली. आता दुसरी आलीय. 'अक्षर साहित्य' च्या प्रतीही हातोहात संपतात. अशीच तुकाराम गाथेची संक्षिप्त आवृत्ती यावी अशी आता अक्षरदालनाची धडपड आहे. संस्थेच्या सर्वकष विकासासाठी लागणारी दूरदृष्टी डॉ. बाळ भालेरावांकडे होती. त्यासाठी ते सतत प्रयोगशील राहिले.

१९३५ साली स्थापन झालेल्या मुंबई (पान २ कॉलम १ बर)

संपादकीय

(पान १ कॉलम २ वरून)

मराठी साहित्य संघाचे आणि डॉ. बाळ यांचे नाते म्हणजे आत्मा आणि शरीर असेच. साहित्य संघ हा जणू त्यांचा बहिष्कर प्राणच होता. म्हणूनच एमबीबीएसला सुवर्णपदक मिळवणारे, एडिंबरोमधून 'एफआरसीएस' होणारे, ऑनार्टोमी आणि सर्जरीत १९५२ आणि १९५६ मध्ये सुवर्णपदक मिळवणारे, 'केईएम' मध्ये सर्जरी विभागात विभागप्रमुख राहिलेले; हिंदुजा रुग्णालयात सर्जरी विभागप्रमुख आणि पुढे 'डायरेक्टर ऑफ प्रोफेशनल सर्व्हिसेस' झालेले... असे आणखी काय.. काय असलेले डॉक्टर बाळ भालेराव साहित्य संघाच्या नाटकांत विशेष रुची घेत. डॉक्टरांच्याच पुढाकाराने 'पु. लं.' साहित्य संघाचे झाले. 'अंमलदार', 'तुझे आहे तुजपाशी' अमर झाले. वि. वा. शिरवाडकरांनी नाट्यलेखनाची सुरुवात साहित्य संघातच केली आणि त्यांचे 'दूरचे दिवे' चमचमले. 'राजमुकुट' ही याच संस्थेसाठी त्यांनी लिहिले आणि कळस म्हणजे 'नटसम्राट'! 'संत गोरा कुंभार' हे रंगमंचावर तंत्र किमया करणारे नाटक साहित्य संघानेच आणले. डॉ. बाळ भालेराव यांच्या प्रेरणेने 'धाडिला राम तिने का वनी?', 'संन्यस्त खडग' ही संगीत नाटके साहित्य संघाची निर्मिती झाली. 'टिळक आणि आगरकर' हे वैचारिक नाटक पेलले ते सा. संघानेच. नाट्यसृष्टीत ऐतिहासिक चमत्कार म्हणावा असे नाटक १९७४ साली साहित्य संघाने दिले ते डॉ. बाळ भालेरावांच्या भक्कम पाठिंब्यामुळेच. 'कॉकेशियन चॉक सर्कल' या बट्राण्ड ब्रेख्त यांच्या नाटकाचा चि. त्र्यं. खानोलकरांनी 'अजब न्याय वर्तुळाचा' हा अनुवाद केला आणि विजया मेहता, डॉ. बाळ भालेराव यांच्या प्रयत्नाने चाळीस जणांचा ताफा जर्मनी, नंतर सर्व युरोपभर फिरला. डॉ. बाळ नसते तर हा चमत्कार घडलाच नसता. 'मुद्राराक्षस' जर्मनमध्ये त्यांच्या भाषेत गेले तेही डॉक्टरांच्यामुळे. डॉक्टर असे प्रयोगशील होते. आजही त्यांनी सा. संघाचा पाचवा मजला 'झामा स्कूल'ला दिलाय. तेथे जहान माणेकशां हिंदी, इंग्लीश नाटकांचे प्रयोग करीत असतात. कमलाकर सोनटक्केना बोलावून नाटकाचे प्रशिक्षण, बालनाट्याचे प्रशिक्षण, नाट्यसंगीताचे प्रशिक्षण, महानगर-महाविद्यालयीन मराठी साहित्य संमेलन, अ. भा. मराठी साहित्य महामंडळाचे काम... हे सगळे सगळे डॉ. बाळ भालेराव यांच्या सम्यक् दृष्टीचे आणि चिंतनाचे फलित आहे. म्हणूनच डॉ. कलामांच्या हस्ते धन्वंतरी पुरस्कार लाभलेल्या डॉ. भालेरावांना अ. भा. नाट्यसंमेलनाचे अध्यक्षपदही लाभले.

अशा सन्मानप्रसंगीच डॉक्टर मंचावर बसायचे. एरवी कुठल्याही

समारंभाला ते प्रेक्षकांच्या सहाय्या रांगेतील खुर्चीत. दुरून पाखर घालावी त्याप्रमाणे. शेवटी शेवटी ते आय.सी.यू.त असतानाही त्यांना ध्यास होता तो साहित्य संघाच्या कार्याचा. म्हणूनच दि. २१ फेब्रुवारी २०२० रोजी त्यांचा देह अनंतात विलीन झाला तरी साहित्य संघाशी जुळलेली आणि माझ्यासारखीशी जुळलेली त्यांची चित्तशक्ती अमर आहे. डॉ. बाळ यांचे बळ असे मोठेच. बा. भ. बोरकर यांच्या कवितेच्या शेवटच्या ओळींचा इथे आधार घ्यावासा वाटतो.

'देखणा देहान्त तो जो सागरी सूर्यास्तसा

अग्निचा पेरून जातो रात्रगर्भी वारसा'... साहित्य संघ हा वारसा असाच पुढे चालवेल आणि माझ्यासारखे अनेकजण तो 'अग्नीचा वारसा' जपतीलच जपतील.

मोबाईल: ९८२०२५६९७६

*

पाठारे प्रभु महिला समाज

रविवार दिनांक १ मार्च २०२० रोजी सायंकाळी ५ वाजता पाठारे प्रभु को.ऑप. हौ. सोसायटीच्या सांस्कृतिक केंद्रात महिला समाजाचा एकशे पाचवा वार्षिक बक्षिस समारंभ डॉ. रश्मी यतिन व्यवहारकर यांच्या अध्यक्षतेखाली थाटात साजरा झाला. सौ. स्वप्ना विनित जयकर यांनी गणेशस्तवन केल्यावर समाजाध्यक्ष सौ. नीता सेंजित यांनी समर्पक प्रास्ताविक केले आणि प्रमुख पाहुण्यांची ओळख करून दिली. समाजातर्फे त्यांना भेट देण्यात आली. विशेष म्हणजे रौप्यपदक विजेत्यांना मंचावर आसनस्थ केले होते. या विजेत्यांची नावे पुढीलप्रमाणे: समाजसेवा रौप्य पदक- सौ. अक्षदा अजित तळपदे, उल्लेखनीय व्यक्तिमत्व पदक- डॉ. सुरैना राणे-मल्होत्रा, गृहकृत्यदक्ष रौप्यपदक- अल्पना धराधर-शेवडे, सर्वोत्कृष्ट विद्यार्थिनी रौप्यपदक- डॉ. अमृता अमित कोठारे, कै. संपदा सुनील कोठारे स्मरणार्थ रौप्यपदक- अपूर्वा संदीप धुरंधर, शिक्षणक्षेत्रातील प्राविण्यासाठी रौप्यपदक- वीणा सुरेश नवलकर, 'घे भरारी' रौप्यपदक- रिया सुनील राणे, कै. सुनंदा हनुमंतराव अजिंक्य स्मरणार्थ रौप्य पदक - डॉ. स्नेहा सुनील कोठारे, कलाप्राविण्य रौप्यपदक- वीणा विजय कोठारे, उद्योजिका रौप्य पदक- आशा मोहन कोठारे. या सर्वांनी अध्यक्षहस्ते सन्मानित झाल्यावर आपापले मनोगत व्यक्त केले. वीणा सुरेश नवलकरांनी विजेत्या विद्यार्थिनींना उद्देशून मोलाचा सल्ला दिला. त्या म्हणाल्या की भुजंगराव मानकरांनी लघुलेखन लिपी शोधली. पहिले विमान आपल्या ज्ञातीयांनी उडवले, भाऊचा धक्का ज्ञातीयाने बांधला... हा सर्व इतिहास झाला. आता यशस्वी विद्यार्थिनींनी

(पान ५ कॉलम २ वर)

२० मार्च! जागतिक चिमणी दिवस!

- सौ. मीनल हेमंत जयकर

हल्ली आपल्याकडे कशाचा ना कशाचा जागतिक दिवस पाळला जातो. तसाच एक, चिमणी दिवस!

लहानपणापासून म्हणजे अगदी बालवयापासून समजू उमजू लागल्यापासून चिऊकाऊच्या गोष्टीतून आपली आधीपासूनच चिमणी या पक्ष्याची ओळख झालेली असते. 'ये गं चिऊताई दाणा खा पाणी पी' 'चिऊताई चिऊताई दार उघड. थांब माझ्या बाळाला आंघोळ घालते' अशा चिऊकाऊच्या गोष्टी ऐकतच मोठे झालेले असतो! ती इवलीशी चिमणी किती गोड निरागस वाटते! ती आपल्या प्रत्येकाच्या अंगणात, बाल्कनीत, खिडकीमध्ये रोज येत असे. इमारतींच्या दूरदर्शनच्या वायरवर बसून अधेमधे झोके घेत असे. त्यामुळे तिच्याबद्दल आपल्याला वेगळाच जिक्ळाळा वाटत असे. पूर्वी प्रत्येकाच्या अंगणात अगदी एकतरी झाड असायचेच. त्या झाडावर घरटे करायला, झाडाच्या सावलीत बसायला चिमण्या यायच्या, दाणे टिपायच्या, त्यांच्या चिवचिवाटाने सकाळी जाग यायची. पण आता अंगणही राहिले नाही की झाडेही राहिली नाहीत. त्यामुळे आता गोष्टीतले चिमणीचे मेणाचे घरही राहिले नाही. कविता व बडबडगीते यातच चिमणी शिल्लक राहणार की काय!

चिमण्या आता जवळजवळ दिसनाश्याच झाल्या आहेत.

आज माणसांनी झाडेझुडपे तोडून मोठमोठ्या उंचचउंच इमारती उभ्या केल्या. सगळीकडे सिमेंटचे जंगलच जणू उभे राहिले आहे! आज बहुतेक घराला बाल्कनी अशी जवळजवळ नाहीच आणि असली तरी सर्व बंदिस्त ग्रील लावलेले. घरांची रचनाच अशी केली आहे की कोणताच पक्षी घराच्या आत येऊच शकत नाही! उन्हाळ्यात त्या बिचाऱ्या पक्ष्यांना ना झाड राहिले, की ना घराचा आडोसा. अशी त्यांची केविलवाणी अवस्था झाली आहे. ही अशी त्यांची अवस्था आपण माणसांनीच केली आहे; पण म्हणून त्यांनी (चिमण्यांनी) असे अंगणातून हरवून गेलेले कसे चालेल! म्हणून आता माणसांनीच त्यांच्यासाठी काही उपाय केले पाहिजेत! त्यांचे संवर्धन झाले पाहिजे, त्यांचा चिवचिवाट कानावर पडला पाहिजे! सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे त्यांच्यासाठी दाणापाणी ठेवले पाहिजे. पाणी पिता यावे असा भांड्याचा आकार व

भांड्याच्या काठावर बसता येईल असे ते भांडे सावलीत ठेवले पाहिजे!

चिमणा, चिमणी वेगवेगळ्या रंगाची आणि आकाराने अगदी हाताच्या मुठीएवढी नर व मादी असते.

चिमणी ही भारतातली असून तिला मनुष्यवस्तीजवळ राहण्यास आवडत असावे! मला वाटते नवीन वस्तीमध्ये वास्तव्याला प्रथम चिमणीच येत असावी! चिमण्या जे मिळेल ते खातात. धान्य, बिया, दाणे, शिजलेले अन्न, कोवळी पाने, अगदी बारीक कीटक, अळ्या देखील खातात! तुळशीच्या बिया खातात, ते तुळशीचे रोप तर किती नाजूक असते पण त्यावर त्या अगदी अलगदपणे बसून बिया खातात. त्याची कोवळी पाने खातात. तुळशीचे रोप ते केवढे! त्याला चिमणीचा भार कसा काय पेलवतो? ते रोप तुटत नाही. मला तर नेहमीच ते बघून नवल वाटते, गंमत वाटते! रात्रीच्या वेळी हे पक्षी झाडावर कसे काय बसत असतील! देवाचीच करणी आहे सर्व!

चिमण्या शेतातील धान्यांची नासाडी जरी करत असल्या तरी पिकांवरील कीटकांचा त्या फडशा पाडतात म्हणजे एकापरीने शेतकऱ्याला तशी मदतच करतात! या चिमण्या रात्रीच्यावेळी मात्र झाडांवर आसरा घेतात व इतर पक्ष्यांप्रमाणे त्या सूर्योदयापूर्वीच खाद्य (चारा पाणी) शोधण्यासाठी लहानलहान थवे करून बाहेर पडतात! दुपारच्यावेळी मात्र चिमण्या एखाद्या झाडाझुडपाजवळ येऊन किलबिलाट करतात, एकमेकांना चिवचिवाट करून साद घालतात. घरटे बांधण्याचे काम नर, मादी, दोघेही मिळून करतात. तशीच पिल्लांना अन्न भरवतात व त्यांची काळजीही दोघे मिळून घेतात व छान आनंदाने विहार करतात! अशा ह्या चिमण्यांवर आपल्या कवींनी कवितासुद्धा केल्या आहेत गाणीही गायली आहेत!..

अशा ह्या दुर्मिळ होत चाललेल्या चिमण्यांची आपण काळजी घेतली पाहिजे. ती आपली जबाबदारी आहे, म्हणून त्यांच्यासाठी आपण घरटे बांधून दिले पाहिजे!

या गोष्टीचे भान यावे म्हणून दरवर्षी २० मार्च जागतिक चिमणी दिवस साजरा करूया!

ये गं चिऊ! दाणा खा, पाणी पी आणि भुरकन उडून जा!!

मोबाईल : ९९६९४९८३७९

नाळ

साथ

-हेमंत विनायकराव तळपदे

येऊ दे वादळे भयंकर
आदळू दे अस्मानी संकट,
रूजुदे मनी विश्वास हा
साथ आहे तुझी मज निरंतर
काही वर्षापूर्वी शालेय
अभ्यासक्रमातील एक प्रसंग अजूनही
आठवतो. डॉ. सानेच्या दवाखान्यात
एक वयस्क इसम उपचारासाठी आले.
गेल्या आठ दिवसात त्यांना चांगली झोप
लागत नव्हती. वय अंदाजे ७२ वर्षे.
परंतु डॉ. साने दवाखान्यात सकाळी
१०.३० वाजता येत असत. आता तर
नुकतेच १०.०० वाजले होते. त्या अर्ध्या
तासात त्या इसमाने कंपाऊंडरला
‘डॉक्टर केव्हा येणार?’ असे दहा
वेळा विचारले. कंपाऊंडरही त्याच
त्याच प्रश्नाने त्रस्त झाला होता. पण हा
इसम वयस्क असल्याने त्याने डॉक्टर
१०.३० वाजता येतील असे रूक्षपणे
सांगितले. शेवटी डॉ. साने १०.३०
वाजता दवाखान्यात हजर झाले.
आल्याआल्याच त्या इसमाने ‘डॉक्टरना
भेटू का?’ अशी भुणभूण सुरू केली.
कंपाऊंडरही वैतागला होता. त्याने आत
केबिनमध्ये जाऊन डॉ. सानेना या
इसमाविषयी सर्वकाही सांगितले. तो
इसम आत आला. डॉक्टरांनी त्यांना
तपासले व योग्य निदान करून औषधेही
दिली. पण बोलण्याच्या ओघात त्याची
पत्नी पुण्यातील एका हॉस्पिटलमध्ये गेले
सहा महिने स्मृतीभंगशावर इलाज घेत
आहे; असे कळले. तिची जेवणाची
वेळ सकाळी ११.०० वाजता असल्याने
तो इसम तिचा जेवणाचा डबा घेऊन
हॉस्पिटलला निघाला होता. डॉ. सानेना
त्याची थोडी थट्टा करण्याची लहर
आली. त्यांनी विचारले, ‘दादा, तुम्ही
एवढ्या लगबगीने तुमच्या पत्नीसाठी
जेवणाचा डबा घेऊन हॉस्पिटलमध्ये
निघाला आहात. पण खरे पाहता तुमची
पत्नी तुम्हाला ओळखूही शकत नाही.
आजतरी ती केवळ देहमासाचा गोळाच
आहे. मग एवढी घाई कशाला? ती ११
वाजता जेवली काय; अथवा १२
वाजता जेवली काय, काहीही फरक
पडत नाही’, यावर त्या माणसाने
अतिशय मार्मिक प्रतिक्रिया दिली. तो
म्हणाला, ‘डॉक्टरसाहेब हे खरे आहे
की मी तिचा पती आहे व ती माझी पत्नी
आहे हे मी चांगलेच ओळखू शकतो.
तेव्हा या स्थितीत तिची साथ सोडणे वा
तिच्याशी रूक्षपणे वागणे मला
जरादेखील जमणार नाही. गेली ४३ वर्षे
तिने या संसारात मला दिलेली साथ फार
मोलाची आहे.’ हे ऐकताच डॉ. साने
स्तंभितच झाले.

तर मंडळी, ही गोष्ट आपण सर्वजण
जाणतो की ही साथ आपल्या सर्वांच्या
जीवनात फारच मोलाची ठरते. पतीला

या संसारात पत्नीची चांगली साथ
लाभणे हा एक सुदैवी योग आहे. पती
आणि पत्नी या संसारात एकमेकांना
सदासर्वदा कशी साथ देतात यावर
त्यांचे संसारसुख अवलंबून असते. पण
सजीवच कशाला; निर्जीव वस्तूचीही
साथ फार मोलाची ठरते. गवयाला
तानपुऱ्याची साथ, तबल्याला डग्याची
साथ मिळाली तर एक मधुर नादस्वर
उमटतो. पण प्रत्येकाच्या जीवनात एक
विशिष्ट टप्प्यावर योग्य साथ मिळतेच
असे नाही. काही वेळा पती-पत्नीच्या
नवीन सुरू झालेल्या संसारात एखाद्या
अचानक ओढवलेल्या आपत्तीमुळे
त्यांची एकमेकांची साथ सुटते.

रामायणात तर सीतेने रामाला साथ
देण्यासाठी वनवासही भोगला.
रावणाच्या कैदेत राहूनही तिची
रामावरील निष्ठा वा प्रेम जरादेखील
ढळले नाही. ती खरोखरच पतिव्रता
होती. याउलट लक्ष्मणाने बंधुप्रेमाखातर
आपल्या उर्मिलेचा विरह सहन केला
पण प्रभुरामाला वनवासात मोलाची साथ
दिली व रावणावर विजय मिळवून
सीतेला मुक्त केले.

आजकाल या तकलादू व नाटकी
जगात ही साथही परिस्थितीसापेक्ष
बदलते. सात जन्माच्या आणाभाका
घेऊन पती पत्नी नव्या उमेदीने नव्या
संसाराची सुरुवात करतात. पण
संसाराच्या कसोटीवर जेव्हा खऱ्या
अर्थाने तोंड देण्याची परिस्थिती उद्भवते
तेव्हा बऱ्याचदा आपापल्या सापेक्षतेचे
उचित कारण देऊन हे पतीपत्नी विभक्त
होतात. एकमेकांची तोंडेही पहात
नाहीत. तेव्हा आपल्या मनात
पूर्वजांपासून सुरू असलेल्या या पवित्र
विवाहवेदीवरही संशय निर्माण होतो. ते
सात जन्म तर सोडाच पण केव्हा केव्हा
महिन्याभरातही ही साथ अचानक
सुटते. याउलट पतिव्रता सावित्रीचे
उदाहरण मोलाचे ठरते. आपल्या
सत्यवानाच्या मृत्युनंतरही तिने त्याची
साथ सोडली नाही आणि यमराजांशी
चतुराईने संवाद साधून तिने सत्यवानाचे
प्राण परत आणले; हे एका निस्सीम
साथीचे उत्तम उदाहरण म्हणावे लागेल.

तर जनहो, ही साथ या जीवनात
खरोखरच महत्त्वाची आहे. त्यासाठी
नवरा-बायको, भाऊ-भाऊ, भाऊ-
बहीण ही मानके महत्त्वाची नाहीत. तर
ज्या समाजात आपण राहतो त्यातील
अनेक घटक आपल्याला चांगली साथ
देत असतात. एखादा विद्यार्थी शालेय
परीक्षेत मेरीटमध्ये येतो तेव्हा त्याचे
कष्ट, बुद्धिमत्ता या महत्त्वाच्या ठरतातच
पण त्याहूनही काकणभर अधिक
त्याच्या गुरुजनांचे मार्गदर्शन, कुटुंबाचा
त्याग, सहमित्रांचे योगदान हे घटकही

Just A Thought

KOKANYATRA

-Sou. Achala Subhash Desai

It is amazing how a person, an
incident, an occasion can bring
changes in one's life! Such a
person who influenced me since
1996 is 'Dalit Mitra Anna
Shirgaonkar' of Dabhol. He is a
father figure to me and I look up to
him with great respect. Born on 5th
Sept. 1930, he will be 90 years old
this year. But his zeal and
enthusiasm for work leaves me
bewildered. An avid reader of all
kinds of books makes him
knowledgeable. There are no
academic degrees to his name but
the work he has done till date
speaks volumes. Ofcourse he had
a pillar of support in his late wife
Mrs. Nandini Shirgaonkar till
2013. Anna does not stay low on
the work front when he is ill. He
says, its in our hands whether to
embrace or whether to shunt away
our illnesses. A balanced life style
is the key to a healthy life.

He has travelled in the interiors
of Maharashtra as well as the
cities. He has never missed the
bus in his lifetime. Very particular
about time himself, wants
everyone to be punctual. Nowa
days it has become a style
statement to be late at a given
appointment. Social and political
events do not begin on time. Each
one is taken for granted. Instead
respect the other person's time
and efforts. The world will be a
better place.

Anna was the founder member
of 'Sagarputra Vidya Vikas
Sanstha.' I got associated with the

त्या साधीच्या कक्षेत येतात. म्हणूनच
कदाचित चित्रपट निर्मात्यांनी 'हम' हा
सिनेमा निर्माण केला; पण 'मै'ला
तितकेसे महत्त्व दिले नाही.

राजकीय वर्तुळातही ही साथ
महत्त्वाची ठरते. एखादा नेता जेव्हा
त्याच्या राजकीय कारकीर्दीच्या
उच्चतम शिखरावर पोहोचतो तेव्हा
त्याच्या स्वकर्तृत्वापेक्षा त्याच्या
कार्यकर्त्यांनी दिलेली साथ, मतदारांनी
दाखविलेला विश्वास हे घटकच
निर्णायक ठरतात. पण सर्वच राजकीय
नेत्यांना ही साथ निरंतर लाभत नाही.
अपवाद म्हणजे लोकमान्य टिळक,
महात्मा गांधी आणि वर्तमानात
बाळासाहेब ठाकरे. या नेत्यांना त्यांच्या
कार्यकर्त्यांनी व शुभेच्छुकांनी
वैकुंठभूमीपर्यंत दिलेल्या साथीचा हा
मानक गौरवास्पदच म्हणावा लागेल.

तर मित्रहो, अशीच चांगली साथ
आपण सर्वांना लाभो व त्यामुळे आपल्या
जीवनात परमानंद निर्माण होऊन आपले
जीवन नव्या उमेदीने जगण्यास आपणा
सर्वांना एक वेगळीच उर्मी लाभो असे
ईश्वराजवळ मागणे करतो.

(मोबाईल : ९८२१६०७५९३)

work of this institution since 1996.
I have been visiting Dabhol every
year to renew my zest to work for
the education of the downtrodden.
Urban Students have no idea
about the hardships of the rural
students. The little ones walk up
and down slopes of hills in all kinds
of weather, just to be in school.
Just to make this ordeal easy for
them 'ashram schools' were
started backed by government
support. One such girls hostel was
headed by Anna Shirgaonkar for
many years. It is Vashishthi
Kanya Sankul near Kolthare – a
few kilometers away from Dabhol.
It houses about 30 girls from the
age group 10 to 16 with a warden
and a lady cook to look after them.
They are given daily chores turn by
turn. They follow a timetable from 5
am to 9 pm which brings them up
as disciplined individuals. When
asked about their ambitions,
many wanted to be teachers but
there were a few who wanted to
become doctors and engineers.
Little did they know that such
careers involve huge money!

We are a group of seniors who
now visit D.H.V. Secondary
School and B. S. Patil Junior
College of Arts and College at
Anjanvel on a yearly basis. The
students of Std. X and Std. XII wait
for us eagerly for some kind of
guidance in their Board Exams
and future endeavours. This year we
were delighted to be welcomed by
'Lejhim and Zhanj Pathaks'
accompanied by Dhol. This is a
rare treat for urban people like us.
Many Pathare Prabhu Donors and
a few friends together sponsor the
school fees of needy girl students
from this school and college every
year in the month of June.

Here too, credit goes to Shri.
Anna Shirgaonkar for introducing
us to this institution run by "The
Natu Sansthan" He has also
introduced us to Mr Prashant
Paranjpe of Dapoli. He heads the
'Nivedita Prathisthan' which works
for the adivasis and down trodden
of the area. He has worked for their
education and upliftment. He
works along with the government
to implement ways and means for
water conservation. Recent
projects include use of plastic
bottles to make bricks and walls.
Nivedita Prathisthan is striving
hard to make the Konkan region
'sans kachra' I think we urbanites
should join in their activities by
supporting them directly or
indirectly.

Society in general and the
universe as a whole, have given
mankind in abundance. Isn't it our
duty to repay a little bit by doing
our share? Each one as per one's
capacity! Just give it a thought!

Mobile – 9819125660

मनोमनी

हे असेच का?

-रसिक विजयकर

आपल्या नेहमीच्या धकाधकीच्या जीवनात असे कित्येक प्रसंग घडतात आणि आपण विचार करू लागतो की हे असे का? त्या प्रसंगांमागचे काही तार्किक कारण दिसत नाही. आपण आपले डोके खाजवतो, हनुवटी चोळतो; पण उत्तर काही मिळत नाही. थांबा, मी तुम्हाला काही उदाहरणे देतो. मग बघा माझे म्हणणे पटते का?

आपण घरात खिडकीशेजारी बसलेलो असतो. बिस्कीट किंवा चॉकलेट चघळून त्याच्या आवरणाचा लहान गोळा तयार करतो व सहज खिडकीवाटे बाहेर टाकायचा प्रयत्न करतो. (कचरा बाहेर टाकणे योग्य नसले तरी आपण ते करतो हेदेखील सत्य आहे!) पण बाहेर टाकताना तो गोळा १० पैकी ८ वेळा खिडकीच्या ग्रीलला लागून परत आत येतो. शेवटी आपल्याला उठून तो बाहेर टाकावा लागतो. हे असे का?

पुष्कळवेळा आपण नवीन कपडा खरेदी करतो; पण धुताना त्या कपड्याचा रंग आपल्या दुसऱ्या कपड्यांना लागतो. ते कपडे कितीही धुतले तरी त्याचा रंग काही निघत नाही. आपण कपडे खरेदी करताना त्या विक्रेत्याला विचारलेले असते की, 'रंग जाणार नाही ना?' तो विक्रेता काय म्हणतो, 'अहो साहेब, रंग एकदम फास्ट आहे, तो जाणार नाही.' आता हे तो कोणत्या उद्देशाने म्हणतो माहित नाही!

आपण टी.व्ही.च्या रिमोट कंट्रोलची बटने फार जोरात का दाबत रहातो; जेव्हा आपणास माहिती असते की रिमोट कंट्रोलच्या बॅटरीज संपत आल्या आहेत, नवीन टाकावयास पाहिजेत.

कधीकधी आपण घरात शिरल्यावर नेहमीप्रमाणे दिवा लावण्यास जातो तेव्हा आपणास प्रश्न पडतो की, हे बटन दिव्याचे आहे की पंख्याचे? तसे बघावयास गेलो तर ही बटने कित्येक वर्षांपासून तेथे असताना आपला का गोंधळ व्हावा?

कचरा ठेवण्यासाठी ज्या प्लास्टिकच्या पिशव्या वापरतो त्या पिशव्या पहिल्याच प्रयत्नात का नाही उघडते? त्यासाठी दोनतीनदा प्रयत्न केल्यानंतर ती तोंड उघडते. असे का?

टेबलावरून काही वस्तू पडत असल्यास ती आपण पकडण्याचा प्रयत्न करतो; पण त्याचवेळी आपला हात लागून टेबलावरची दुसरी वस्तू खाली पडते आणि आपण

करायला गेलो एक आणि झाले भलतेच, म्हणत रहातो.

घरात कोणी नसल्यास आपल्याला भूक लागली तर आपण कितीवेळा फ्रीजचे दार उघडून आत बघतो. आपणास खरोखरी असे वाटत असते का अकस्मात फ्रीजमध्ये काही खाण्यासारखा पदार्थ निर्माण होईल?

आता आपण थोडी घराबाहेरची उदाहरणे बघूया.

रेल्वेने जाण्यासाठी स्टेशनवर तिकीट काढण्यासाठी जेथे लहान रांग असते त्या रांगेत उभे रहातो. पण आपली रांग फार सावकाश पुढे सरकत असते. त्यामानाने बाजूची रांग लवकर पुढे सरकत असते. शेवटी कसेबसे आपण खिडकी जवळ जातो तोच 'लंचटाईम'साठी ती खिडकी बंद होते. एक क्षणभर काय करावे कळत नाही. आपल्या मागील माणसे बाजूच्या रांगेत उभी राहतात. परत आपण त्या रांगेत शेवटी! हे असे का?

बऱ्याचवेळा लवकर पोहोचण्यासाठी आपण फास्ट लोकल पकडतो. ट्रेन वेळेवर सुटते पण पुढे जाताच दोन स्टेशनमध्ये सिग्नलमुळे खोळंबून उभी रहाते. बाजूने एक नाही; दोन स्लो लोकल पुढे निघून जातात. तरीपण आपली ट्रेन एकाच जागी उभी. हे असे का?

आपल्या जवळच्या बागेत बसायला बाके असतात. त्या बाकांना नवीन रंग दिला की त्यावर पाटी लावलेली असते, 'रंग ओला आहे', तरीपण ५ पैकी ४ जण त्याला हात लावून पहातील की खरोखरच रंग ओला आहे की नाही!

आपण व्हॉट्सअपवर सासूसुनेवर अनेक जोक्स वाचत असतो. पण तुमच्या एक लक्षात येते का, त्यात एकही जोक सासऱ्यावर नसतो. असे का?

चित्रपटात जंगलात राहणारे 'वनचर' दाखवतात. त्यांची केव्हाही बघा, दाढी गुळगुळीत असते. ते कशाने दाढी करतात? का काही कंदमुळे खाल्ल्याने त्यांची दाढी गायब होते?

आपल्याकडे गुन्हेगाराला फाशीची शिक्षा दोरखंडाचा फास देऊन देतात; पण इंग्लिश पिक्चरमध्ये असे दिसते की गुन्हेगाराला विषारी इंजेक्शन देऊन यमसदनास पाठवितात. हे सर्व खरे असले तरी मला एक कळत नाही की, डॉक्टर त्या इंजेक्शनची सुई 'स्टराईल' आहे की नाही ते का

स्मरणरंजन

तांब्या-पितळेची भांडी आणि कल्हईवाला

-विश्वास अजिंक्य

एकेकाळी स्वयंपाकघराचा कणा असलेली तांब्या-पितळेची भांडी स्वयंपाकघरातूनच नव्हे; तर अगदी घरातूनच हद्दपार झाली आहेत. तांब्या-पितळेची जागा आता स्टीलने घेतली आहे. तांबे-पितळ अशा धातूंपासून तयार केलेली ताट, वाट्या, चमचे, परात, तपेली आदी भांडी कालबाह्य झाली आहेत. घंगाळ, बंब एखाद्या संग्रहालयातील शोभा होऊन बसले आहेत. साधारणतः १९६०-७०च्या दशकापासून घराघरात स्टीलचा उपयोग होऊ लागला. स्टीलच्या वस्तूंच्या देखभालीसाठी फारसे कष्ट लागत नाहीत. साफ केल्यावर चकाचक दिसतात. त्यामुळे लोकांनी तांब्या-पितळेची भांडी मोडीत काढून त्या जागी स्टीलची भांडी विकत घेतली. सुरुवातीला स्टीलची टाकी किंवा हंडा, कळशी, नंतर एक एक करून सर्वच गोष्टी स्टीलमय झाल्या. पितळ हा मूळ धातू नाही. सर्वसाधारणपणे ६७% तांबे आणि ३३% जस्त मिसळून पितळ बनवले जाते. पितळ हे कशासाठी वापरणार त्याप्रमाणे त्यातील तांबे आणि जस्ताचे प्रमाण कमीजास्त केले जाते. तांब्यापितळेची भांडी लखलखती ठेवण्यासाठी चिचेने ही भांडी घासली जायची. आता चिचेची जागादेखील 'पितांबरी' पावडरने घेतली आहे. अशा या तांब्या-पितळेच्या भांड्यांना कल्हईची आवश्यकता भासे. कल्हई म्हणजे पितळेच्या वा तांब्याच्या भांड्याला आतून 'कधील' या धातूचा पातळ थर देण्याची प्रक्रिया. या थरामुळे भांड्यात ठेवलेले पदार्थ खराब होत

नाहीत. कल्हई नसेल तर या भांड्यात जास्त काळ ठेवलेले, विशेषतः आंबट पदार्थ, भांड्याच्या धातूशी प्रक्रिया होऊन हिरवट होतो व खाण्यायोग्य रहात नाही. म्हणून त्यांना कल्हई केली जात असे. काही महिन्यांनी कल्हई उडून गेल्यावर त्या भांड्याला पुन्हा कल्हई करावी लागे. कल्हई एकदा लावली की नेहमी करावी लागे. कल्हई कमी झालेल्या भांड्यातील पदार्थ हमखास खराब होत. आताच्या नॉनस्टिकच्या जमान्यात तांब्या-पितळेच्या भांड्यांना करावी लागणारी कल्हई तरूण पिढीला कदाचित माहीतदेखील नसेल.

पूर्वी कल्हईवाले दर ८-१५ दिवसांनी येत असत व भांडी घेऊन जाऊन कल्हई करून आणून देत किंवा घराच्या अंगणातच त्यांचा वर्कशॉप मांडून शेजारपाजारच्या अनेक घरातील भांड्यांना कल्हई लावून चकाचक करून देत. त्यासाठी आधी एखादा दिवस पक्का करित. त्यादिवशी नेहमीपेक्षा आटोपशीर स्वयंपाक करून सर्व भांडी रिकामी करून धुवून ठेवावी लागत. त्या दिवशी कल्हईवाला त्याची हत्यारांची पेटी व भात्यासह येई. अंगणातल्या झाडाखाली एक छोटा खड्डा खणून, तिथे चुलीसारखा आकार तयार करून, त्याला हॅडलवाल्या पंख्याचा किंवा कॅनव्हासच्या पिशवीच्या भात्याचा पाईप जोडून, मातीचा चिखल करून व्यवस्थित लिपून घेत असे. लिपलेली चूल वाळवल्यावर त्या चुलीत आपल्याकडचे बारीक कोळसे घालून चूल तयार ठेवीत असे. त्याचबरोबर बादलीभर पाणी आणि

(पान ५ कॉलम ३ वर)

आत्महत्या करत. हे सर्व खरे असले तरी चित्रपटात ते जपानी वैमानिक हल्ला करायच्या आधी आपले हेल्मेट बरोबर आहेत का; ते कशाला बघत?

उत्क्रांतवाद म्हणजे काय ते तुम्हाला माहिती असेलच. ह्यामुळे माकडांमध्ये अनेक वर्षे हळूहळू सुधारणा होत माणसात रूपांतर झाले. हे जर खरे असेल तर ह्या पृथ्वीवर अजून माकडे शिल्लक कशी आहेत?

काय मग काही लक्षात येते का? नुसते हसू नका. डोके खाजवा, विचार करा, पटते का बघा, कारणे शोधा. नाहीतर माझ्यासारखेच म्हणा, 'हे असेच का?'

आत्महत्या करत. हे सर्व खरे असले तरी चित्रपटात ते जपानी वैमानिक हल्ला करायच्या आधी आपले हेल्मेट बरोबर आहेत का; ते कशाला बघत?

उत्क्रांतवाद म्हणजे काय ते तुम्हाला माहिती असेलच. ह्यामुळे माकडांमध्ये अनेक वर्षे हळूहळू सुधारणा होत माणसात रूपांतर झाले. हे जर खरे असेल तर ह्या पृथ्वीवर अजून माकडे शिल्लक कशी आहेत?

काय मग काही लक्षात येते का? नुसते हसू नका. डोके खाजवा, विचार करा, पटते का बघा, कारणे शोधा. नाहीतर माझ्यासारखेच म्हणा, 'हे असेच का?'

(मोबाईल: ९८१९२७६६६६)

आत्महत्या करत. हे सर्व खरे असले तरी चित्रपटात ते जपानी वैमानिक हल्ला करायच्या आधी आपले हेल्मेट बरोबर आहेत का; ते कशाला बघत?

उत्क्रांतवाद म्हणजे काय ते तुम्हाला माहिती असेलच. ह्यामुळे माकडांमध्ये अनेक वर्षे हळूहळू सुधारणा होत माणसात रूपांतर झाले. हे जर खरे असेल तर ह्या पृथ्वीवर अजून माकडे शिल्लक कशी आहेत?

काय मग काही लक्षात येते का? नुसते हसू नका. डोके खाजवा, विचार करा, पटते का बघा, कारणे शोधा. नाहीतर माझ्यासारखेच म्हणा, 'हे असेच का?'

(मोबाईल: ९८१९२७६६६६)

कुसुमाग्रज आणि चारुसदन

उज्वला गोविंदराव आगासकर यांनी त्यांच्या 'चारुसदन' घराची आणि कवी कुसुमाग्रज यांची आठवण (मृदुला प्रभुराम जोशी आणि कुंदन शंकर आगासकर यांच्यासह) पाठवली आहे. ती अशी -

१८६२ ते १८६७ दरम्यान ब्रिटीशांनी किल्ला पाडून टाकून मुंबईच्या विकासाला सुरुवात केली. यात समुद्रात भर टाकून कुलाबा, धाकटा कुलाबा, मुंबई, माझगाव, परळ, वरळी, माहीम ही सात बेटे एकमेकांना जोडणे आणि नवीन प्रशस्त रस्ते तयार करणे या कामांना प्राधान्य होते. यात भायखळ्याच्या उत्तरेला दक्षिणोत्तर जवळपास शीवपर्यंत तीनशे फूट रुंदीचा किंगजवे हा महत्त्वाचा रस्ता होता. त्याचे नंतरचे नाव व्हिन्सेन्ट रोड असे होते.

दादरला दोन्ही रेल्वे ओलांडण्यासाठी पूर्व पश्चिम टिळक पूल १९२०च्या सुमारास बांधला, तेव्हा किंगजवेवर खोदादाद सर्कल निर्माण झाले. इथून पूर्वेस पारशी कॉलनी आणि पश्चिमेस हिंदू कॉलनी असे दोन मोठे 'लेआऊटस्' करून प्लॉटस पाडण्यात आले आणि साधारणपणे १९३० नंतर या दोन्ही ठिकाणी बांधकामे सुरु झाली.

हिंदू कॉलनीत मुख्यतः मध्यमवर्गीय हिंदू लोकांनी प्लॉटस् घेऊन घरे बांधली. आमचे आजोबा प्रा. भगवंतराव आगासकर यांनीही येथे 'चारु सदन' नावाचे तीनमजली घर बांधले व गिरगावातून ते दादरला आले. मागे शिल्लक असलेल्या जागेत मोठे 'आऊटहाऊस' बांधले. या आऊटहाऊसच्या उत्तरेकडील खोलीत नाशिकहून मुंबईला काम शोधण्यासाठी आलेले वि. वा. शिरवाडकर हे १९४४ पासून सलग आठ वर्षे रहात होते. नंतर ते नाशिकला परत गेले.

शिरवाडकरांचा तो उमेदीचा काळ होता आणि 'आजोबांशी बोलले की फार धीर येत असे' - असे नंतर अनेक वर्षांनी मी नाशिकला रहायला असताना मला भेटल्यावर ते आवर्जून सांगत. गंमत म्हणजे चारचौघांच्या गराड्यात असताना मी जर त्यांना दिसले तर मोठ्या आवाजात 'या हो

मालक' अशी हाक मारीत आणि ऐकणारे चक्रावून जात. माझी कॉलर उगाचच टाईट!

दिनांक २७ फेब्रुवारीला मराठी दिनी कुसुमाग्रज यांचे, 'चारुसदन' चे आणि आगासकर आजोबांचे पवित्र स्मरण होते आहे. या सर्वांना प्रणाम!

*

(पान २ कॉलम २ वरून)

भविष्यकाळात इतिहास निर्माण करायला हवा. उदिता दीपराज तळपदे, आरना संकेत तळपदे, वैष्णवी रितेश वाझकर आणि उर्मिन बाँबी विजयकर यांचाही गौरव केला गेला. त्यानंतर प्रमुख पाहुण्या डॉ. रश्मी यतीन व्यवहारकर यांचे यथोचित भाषण झाले. महिला समाजाशी लहानपणापासूनचे असलेले साहचर्य त्यांनी आपल्या भाषणातून जागवले. महिला समाज पारितोषिकांसाठी नेमका शोध घेऊन योग्य व्यक्ती शोधून काढतो; यावर त्यांनी नेमके बोट ठेवले. अवतीभवतीच्या काही पा. प्र. महिलांच्या चालू असणाऱ्या कार्याबद्दलही त्यांनी माहिती दिली. उदा. आसावरी धुरंधर यांचे भरलेले पेण्टिंगचे प्रदर्शन (त्यात तेरा चित्रे विकली गेली हा प्रतिसाद.) परळ भागात सुप्रिया जयकर मुलांना 'नर्सरी स्कूल शिक्षण' देतात. रॉनिका विजयकर, बिंबा नायक स्वतःचा उद्योग सांभाळतात. यात महत्त्वाचे म्हणजे 'जे करायचे ते आपल्यासाठी. आनंदासाठी' - हा मूलमंत्र यातून त्यांनी दिला. त्यांनी स्वतःही नोकरीतील निवृत्तीनंतर 'कलेद्वारे उपचार' हा नाटक, संगीत, कला यावर भर देणारा उपक्रम चालू केलाय. त्यांचे ऊर्जा देणारे भाषण झाल्यानंतर यशस्वी विद्यार्थिनीना त्यांच्या हस्ते गौरविण्यात आले. देणगीवाचन, आभार, राष्ट्रगीत झाल्यानंतर समारंभाची सांगता उपस्थितांना बटाटेवडे आणि चितळेची मँगो लस्सी देऊन झाली.

पाठारे प्रभु चॅरिटीज

* रविवार दिनांक २३-२-२०२० रोजी सुरेश विठ्ठल सभागृह, ठाकुरद्वार येथे सकाळी १० ते १.३० या वेळात दरवर्षीप्रमाणे वैद्यकीय चिकित्सा शिबीर आयोजण्यात आले होते. रक्तगट तपासणी, रक्तातील साखरेचे प्रमाण, कार्डियोग्राम, हाडामधील कॅल्शियमची तपासणी, तसेच कर्करोगाच्या निदानासाठी तपासणी आदींचा लाभ ज्ञातीयांनी घेतला. दरवर्षीप्रमाणे अनेक मानद डॉक्टर्स, चिकीत्सक यांचे सहकार्य लाभले. त्यांची नावे अशी- डॉ. प्रदीप ग. विजयकर, डॉ. परेश नवलकर, डॉ. चेतन शाह, डॉ. फुलेंद्र कोठारी, डॉ.

(पान ४ कॉलम ४ वरून)

जुन्या चिंध्यादेखील तयार ठेवी. एवढे झाले की तो सर्वांकडची भांडी गोळा करीत असे. मोठ्या भांड्यांचा दर वेगळा; लहान भांड्यांचा, ताट-वाट्यांचा दर वेगळा. सर्व भांडी आणून ठेवल्यावर तो कामाला लागत असे. आपल्याकडच्या हत्यारांच्या पेटीतून चिमटा, पुढे गोल असलेली तसेच साधी पक्कड काढून ठेवी. मग एका ताटलीत नवसागर म्हणजेच अमोनियम क्लोराईडची वडी काढून त्याची पूड करीत असे. शेजारी 'कथील' नामक धातूची पट्टी तयार ठेवी. एवढी पूर्व तयारी झाली की तो त्याची चूल पेटवीत असे. भात्याने अथवा हँडलवाल्या पंख्याने वारा घातला की चूल पटकन पेट घेई. निखारे फुलले की मोठी पातेली पहिल्यांदा चुलीवर चढत. उलथेपालथे करून भांडे पहिल्यांदा चांगले तापवी. त्याचवेळी एका हाताने भाता मारणे सुरुच असे. क्वचित कधीतरी भाता मारण्यासाठी सोबत मुलीला किंवा बायकोला आणीत असे. भांडं पुरेसं तापलं की त्यावर नवसागराची पूड शिंपडीत असे. गरम भांड्यावर नवसागराची पूड टाकली की त्याचे अपघटन होऊन अमोनिया वेगळा होतो व विघटन होऊन हायड्रोक्लोरिक आम्ल तयार होते. यामुळे भांडे स्वच्छ होण्यास मदत होते. तसेच नवसागरामुळे कथील लवकर वितळते व पातळ होते.

तापलेल्या भांड्यातून नवसागराचा धूर येत असतानाच कथीलाची काडी तो त्या भांड्याच्या बुडाशी घासत असे व पातळ झालेल्या कथिलाचा थर कापडी बोळ्याने भांड्याला आतून पसरवीत असे. भांडे मोठे असेल तर अधूनमधून नवसागर टाकीत राही. तसेच भांडेदेखील तापवीत राही. ज्यायोगे कथिलाच्या गोळ्या न होता ते पातळ राही. हे सर्व करताना एका हाताने तो चिमट्याने गरमागरम भांडं भराभर फिरवीत असे व ते कथिल सर्व पातेलेभर करून सर्वत्र पसरवी. कल्हेई पूर्ण झाली की सरकन ते भांडं पाण्यात बुचकळत असे.

सौ. प्रीती जयकर, डॉ. राहुल नवलकर, डॉ. सुनील आगासकर, डॉ. विद्याधर आगासकर, डॉ. तन्मय विजयकर, डॉ. सौ. ऋतुजा विजयकर, डॉ. सौ. मिताली नायक, डॉ. कु. वैशाली अजिंक्य, सौ. रजनी कोठारे आणि श्री. नितीन कोठारे. डॉ. चेतन शाहांनी कॅन्सरविषयी जागृती आणि संरक्षण संदर्भात भाषणही केले.

* जानेवारीत पा. प्र. चॅरिटीजचे 'न्यूज लेटर' प्रसिद्ध झाले. पारितोषिक वितरण समारंभाची साद्यंत हकीगत, छायाचित्रे, माहेश्वरीदेवीचा उत्सव, दिवाळी उत्सव, देणगांच्या यादी आदींनी हा अंक परिपूर्ण आहे.

*

त्यावेळी असा काही चर्चा आवाज येई की बघणारी बच्चेकंपनी थक्क होई. अचानक थंड केल्याने कल्हेईला चमक येत असे. नाहीतर ती चमकत नाही. चमक आल्यावर हे भांडे आतून दिसायला चांदीला पण भारी पडत असे. नवसागराच्या वासाचा धूर, कल्हेईसाठी भांड्यात कथिल फिरवताना किंचित जळलेल्या चिंधीच्या वासात मिक्स होऊन त्याचा एक वेगळाच वास तयार होत असे. हा कल्हेईचा वास ज्यांनी कल्हेई पाहिली आहे ते कधीच विसरणार नाहीत. मोठ्या भांड्यांची कल्हेई सर्वात सोपी. पण छोट्या भांड्यांना कल्हेई करताना त्याची कसरत बघण्यासारखी असे. मध्येच कोळसे घालणे, भात्याने चूल फुलविणे हे सुरुच असे. बघता बघता पितळेची सर्व भांडी चांदीसारखी झगमगू लागत. सर्व भांड्यांना कल्हेई करून झाल्यावर कल्हेईवाल्याची आवराआवर सुरु होत असे. तो आपली हत्यारे गोळा करून पत्र्याच्या पेटीत ठेवून देई. पाणी मारून चूल विझवून टाकी. भाता जिथे लावला होता तिथेही पाणी मारून तिथली नळी सैल करीत असे. आवराआवरी झाल्यावर ज्याची त्याची भांडी मोजून पैशाचा हिशोब करीत बसे. आपापली भांडी मिळाल्यावर भांडी घासायच्या पावडरने स्वच्छ धुवून वापरायला घ्यायची.

काळाच्या ओघात घरोघरी स्टीलची ताट, वाट्या, भांडी आली; कथील महाग झालं तशी कल्हेई महाग झाली. तांब्या-पितळेची भांडी इतिहासजमा झाली. कल्हेईवाल्यांची स्थिती बिकट झाली. त्यांना आपला कल्हेईचा व्यवसाय बंद करून दुसरा काम धंदा शोधवा लागला. हळूहळू सर्वच कल्हेईवाले गायब झाले. त्यामुळे कल्हेई लावणारा मिळणं देखील मुश्कील झालं. हल्ली मात्र 'कल्हेई करणे' हा शब्दप्रयोग वेगळ्याच अर्थाने वापरला जातो.

(मोबाईल: ९८१९०५६७४२)

*

Statement about ownership and other particulars about news paper	
PRABHU TARUN	
Form IV (See Rule 8)	
To be published in the first issue after the last day of February	
1) Place of Publication	: B3 Parijat, Patel Estate, Jogeshwari, Mumbai-400 102.
2) Periodicity of Publication	: Monthly
3) Printers Name	: Smt. Suhasini kirtikar
4) Address	: Same as above
Editors Name	: Smt. Suhasini kirtikar
Nationality	: Indian
5) Address	: Same as above
6) Name & Address of Individuals who own the News Paper and Partners of Sharehold holding more than one Percent of Capital.	: Board of Trustees Prabhu Tarun
I Smt. Suhasini Kirtikar hereby declare that particulars given above are true to the best of my knowledge and belief.	
16-03-2020	Suhasini Kirtikar
Mumbai	Signature of Publisher

